

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 5. No. 17. 1940

ESKİ HEKİM BAŞILAR LİSTESİ

(Hekim Hayrullah efendiye göre)

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bizde hekim başıların listesi Bursalı Mehmed Tahir beyin Osmanlı Müellifleri eserinde etibba fashının sonunda neşredilmiştir. Bu şekilde bir liste başka bir yerde neşredilmediği için bunu tedkiklerimiz esnasında kısmen iktibası muvafık buluyorduk. Merhum Bursalı Tahir bey bu listeyi nereden iktibas ettiğini bildirmemiştir. Fakat bu eseri neşri sırasında eserin müsveddeleri Bayezit Umumi Kütüphanesinde durur, ve müracaatımızda bize kendisine esirgenmediği üzere icab eden malûmatı oradan cömertçe verirdi. O zaman ve sonraları bu eseri neşrederken sandukai kemalât, üstad İsmail Saib efendi hocadan çok müstefid olduğunu duyardık. Bu cihetle de hekim başılara ait bu listenin doğruluğuna, tereddüt göstermekle beraber, inanıyorduk.

Topkapı Sarayı Müzesi müdür muavini İzzet beyin yazdığı hekim başı odası eserinde buna benzer ve kendisinin de ilâve ettiği bazı hekimlerle beraber ikinci bir listeye müsadif olduk. İzzet bey şüphe yok ki Tahir beyin bu listesini ve Osmanlı hekimleri fişlerini esas tutmuştur. Burada birçok yanlışlıklar tekerrür etmiştir. Maalesef listeyi nereden ve ne suretle tamamladığını bildirmemiştir. Bunu da bitabi tereddütle karşılayorduk.

Şimdi, İsmail Saib efendi üstadımızın Maarif Vekâletince satın alınacak kitapları tasnif olunurken hekim başılara ait merhumun kütüphanesinden bir listenin çıktığını değerli âlimimiz Kilisli bay Rifat bize haber verdi ve bu mühim vesikayı da gösterdi. Biz de fotoğrafını ve klişelerini hazırlattıktan sonra kısa izahlarla cümlesinin ruhları şadolsun diye basmağa karar verdik.

FATİH KÜLLİYESİNİN İLK VAKFIYESİNE GÖRE FATİH DARÜŞŞİFASI

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Fatihin İstanbulda birkaç vakfiyesi vardır. Tokapı Sarayında mevcut ve İkinci Bayezit zamanında tekrar yazdırılıp (1495) 901 tarihinde tescil olunan arabça vakfiyeyi müdür bay Tahsin Öz tetkik etmiş ve bir almanca mukaddime ile İstanbulda Alman asari atika enstitüsüne faksimile olarak neşrettirmiştir (1).

Fatihin bu vakfiyesi esas tutularak Muradı salis zamanında zamanın türkçe şivesi ve terkipleriyle türkçe yeniden tertip olunmuş ve yine tescil edilmiştir. İşte bu vakfiyeyi Ankarada Vakıflar umum müdürlüğü fotoğraf nushası olarak bastırmıştır (2). Bu vakfiyenin iyi tertip edilmiş bir de indeksi vardır ve şayanı tavsiyedir. Vakıflar Umum müdürlüğü bu suretle ilmileşme yoluna gitmeğe başlamıştır. Bu yolu terketmemesi lâzımdır.

Türk ve islâm eserleri müzesinde de Fatihin iki vakfiyesi vardır. Biri Alman enstitüsü tarafından basılan arabça vakfiyenin daha güzel ve yine İkinci Bayezit zamanında yazılmış diğer bir nushasıdır. Aynı tarihi taşır.

Diğeri Fatihin en eski vakfiyesi olması ihtimali çok kuvvetlidir. Müdür B. Abdülkadir Erdoğan tarafından gösterilmiş ve tetkik edilmiştir (3).

Bu vakfiye tomar halindedir. Maalesef tarihi yoktur. Belki baş tarafında ise kopmuştur. Fakat sonda ve arada hiç bir tarihe rast

(1) Zwei stiftungsurkunden des sultans II Fatih. İstanbul 1935

(2) Fatih Mehmed II vakfiyeleri. Vakıflar Umum Müdürlüğü neşriyatı. Türk vakfiyeleri No. 1. Ankara 1938.

(3) Türk ve İslâm eserleri müzesi No. 1872. İstanbul sadis vakfiye 46. Fatih vakfiyesi. Hülâsai vakfiye 2815. Kayıd, vakfiye numarası 6354. İşbu vaktiye Şurayı Evkafta 4 mayıs 1335 de tescil edilmiştir.

gelinmemiştir. Müdür bay Abdülkadir de birçok defalar aramış, bulamamıştır. Başından iki sayfa kadar noksandır. Yalnız diğer Fatih vakfiyelerinde şeyh Vefadan bahsolunduğu halde bunda Vefanın ismi geçmez. Bu vakfiye sayın müdür tarafından pek mufassal ve diğerlerinden daha mühim telâkki edilmektedir.

Sondan 16 ncı satırdan 41 inci satıra kadar olan kısım Fatih darüşşifasına aittir. Bu kısımların Enstitü fotografile resmini aldık (şekil 1).

Mezkûr satırların mealen tercemesi budur :

(... Bu hastaneyi vakfeden sultan (Allah sayesinde uzun etsin) hastanede bulunan hastalar için edevat, aletler, kaplar, yaygılar ve her nevi giyecek, içecek, yiyecekler ve tedavi için kullanılan şifalı otlar, ilâçlar, kurslar, haplar, macunlar, hazim ilâçları, usareler, yalamak suretile ve toz halinde kullanılan ilâçlar, diş macunları, göz ilâçları, sürmeler, yakılar, merhemler, yağlar, mürebbalar vesaireye hastanın işlerle muvazzaf olan hekimin lüzum gösterdiği veçhile her gün yüz dirhem ki bunun on dirhemi yaygılar, çarşafklar ve hastaların giyeceklerine ve geri kalanının yukarıda mufassalan zikrolunan alât ve edevata sarfedilmesini şart kılmıştır.

Ve bundan başka paranın sarfedilmesi lâzımgelen yerleri bilen ve lüzumlu şeylerin hiçbirini ihmal etmiyen bir nazırın yevmiye beş dirhem ile ve tababetin amelî ve nazarî kısımlarını bütün cüziyat ve külliyyatı ile bilen alâmetler ve arzlar ile her hastalığı teşhise kadir, tecrübe ve mümasesesi çok, zekâvet ve şefkat sahibi bir tabibin yevmiye yirmi dirhem ile, ve cerrahi ilminde mahir bir cerrahın yevmiye beş dirhem ile ve tedaviye muhtaç hastalara karşı şefkat ile muamle eden ve onları yıkamak ve temizlemek ve onlarla konuşmaktan ve onlara yaklaşmaktan çekinmeyen iki hizmetçinin yevmiye üçer dirhem ile ve hamur, ekşi, tatlı, kabız yemekler pişirmekte mahir iki ahçının üçer dirhem ile ve alât ve edevatın muhafazası için bir kilercinin yevmiye dört dirhem ile ve vekil harcının hizmetinde bulunmak üzere bir hizmetçinin yevmiye dört dirhem ile ve varidat ve masarifi emniyet ve sadakatle yazacak bir kâtibin yevmiye dört dirhem ile ve bilcümle medaris ve camiinin kitabetinde bulunmak

üzere bir kâtibin yevmiye on² dirhem ile tayin edilmesini şart kılmıştır. Bu hastahane de bulunan şifalı otlar, ilâçlar, yiyecek ve içecekler, elhasıl tedavide kullanılan herşey tabibin emri ve re'yile hastanede yatan hastalara sarfolunur. Ve harice - yalnız hariçte vücudu bulunmadığı taktirde - verilir.

Vâkîfın tesbit ettiği şartlardan biri de mütevellî, vakfın yıkılan yerlerini tamir edecek ve bozulan yerlerini daima mükemmel surette düzeltecek ve şayet bunlardan para artarsa hini hacette sarfedilmek üzere hıfzedecek, bu memurlardan herbiri şer'i bir mani ve kuvvetli bir mazeret olmadıkça tayin edildikleri vazifeyi terk etmeyecektir. Hiçbir memur vazifesine itina ettikçe azlolunmaz. Eğer bir memur vazifesini lâyıkile icra etmezse evvelâ mütevellî ona nasihat edecek, fakat azletmeyecek, ihmali tekerrür ederse nasihat ve tevbih edecek; fakat yine azletmeyecek, bu halde devam ederse mütevellî onu azledecek.

Şayet mufassalan zikrolunan bu şartlar ve kayıtlar mümkün olmazsa bunlar fakirlere ve miskinlere vakfedilecektir.

Bu vakıf mufassalan anlatıldığı veçhile talik edildiği şartlar ile daimî surette cari olacaktır. Bundan sonra vâkîf olan sultan zikredilen bu vakıfların bütün cüz'iyat ile tescil edilmesini veziri ve sadrazamı (hakkında elfazı ihtiramiye vardır) Mahmut paşaya emretmiştir ... (1).

Biz, esas Fatih vakfiyesinde darüşşifada müteaddit hekimlerin, cerrahlar ve göz mütehassıslarının bulunduğunu biliyorduk. Bu vakfiyede darüşşifanın bildiğimiz kadrosuna ve tesbit edilen ihtiyaçlarına dair birçok benzerlikler vardır. Meselâ her gün yüz dirhem ihtiyaçlar için sarfedilecektir. Yalnız kadroda: tababetin amelî ve nazarî kısımlarını bütün cüz'iyat ve külliyat ile bilen, alâmetler ve arazlar ile her hastalığı teşhise kadir, tecrübe ve mümâresesi çok, zekâvet ve şefekat sahibi bir tabib vardır. Bu zate 20 dirhem verilir (2). Yalnız cerrahî ilminde mahir bir de cerrah ilâve olunmuştur. Yani

(1) Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde mevcut Fatih'in ilk vakfiyesinde darüşşifaya ait olan satırların profesör Necati tarafından mealen tercemesi.

(2) Diğer vakfiyelerde de tabib 20 akçe, cerrah da sekiz akçe alır. Dr. A. Süheyl Ünver. Fatih külliyesine ait diğer mühim bir vakfiye. Vakıflar dergisi Numara 1. 1938.

hastahanenin tesisi anında kadroda bir hekim ve bir cerrah bulunur. Fakat müteakip vakfiyelerde ihtiyaç arttığı cihetle hekimler, cerrahlar çoğaltılmıştır ve kehal ilâve edilmiştir.

Malûmumuz olan vakfiyelerde ve bunda müderrisler tayininden bahis vardır. Lâkin usulü tedrisleri hakkında hiç bir kayıt yoktur. O yalnız âlimlerin salâiyetine bırakılmıştır. Madem ki biz Fatih külliyesinde fakihler ve âlimler yetiştiğini kabul ediyoruz. Vakıfnamede bunların ne suretle yetişeceği hakkında bir sarahat yoktur. Hastahanenin bu inkişaf safhasını ve hekimlerde aranan evsafını Fatih külliyesi kütüphanesinde pek çok tıbbî kitapların bulunmasını nazarı itibara alarak diğer âlimler gibi hekimlerin de burada yetiştiğine şüphe etmemek lâzımdır.

Her cihetçe Fatih darüşşifasının Fatih devrindeki inkişafının en mühim safhasını gösteren bu eski vakfiye çok kıymetlidir.
